Oraşul Curtici

dr. Sorin Bulboacă

Stema oraşului Curtici* se compune dintr-un scut triunghiular cu flancurile rotunjite, tăiat crenelat de opt merloane roşii şi despicat în partea superioară. În primul cartier, pe câmp albastru, se află un snop de grâu de aur aşezat în pal. În al doilea cartier, pe câmp argintiu, se află o roată de cale ferată cu două aripi de culoare neagră. În al treilea cartier, pe câmp roşu, se află o bornă argintie, trapezoidală, cu partea de sus triunghiulară. Scutul este timbrat de o coroană murală de argint cu trei turnuri crenelate.

Semnificaţiile elementelor

Snopul simbolizează ocupaţia de bază a locuitorilor: agricultura. Roata cu două aripi şi borna semnifică faptul că localitatea este cel mai important punct de trecere pe calea ferată a frontierei de vest a României. Coroana murală cu trei turnuri crenelate semnifică faptul că localitatea are rangul de oraş.

* Stema oraşului Curtici a fost aprobată prin H.G. nr. 1124 din 9 noiembrie 2011 şi publicată în Monitorul Oficial nr. 832/24 noiembrie 2011.

Denumiri

Kurtos, Kurtics, *Kurtik, Kurtigy, Kisfejereghaza***,** *Kurtegyháza*, *Gartits.* În perioada interbelică a purtat temporar denumirea *Decebal*, dată de autorităţile române.

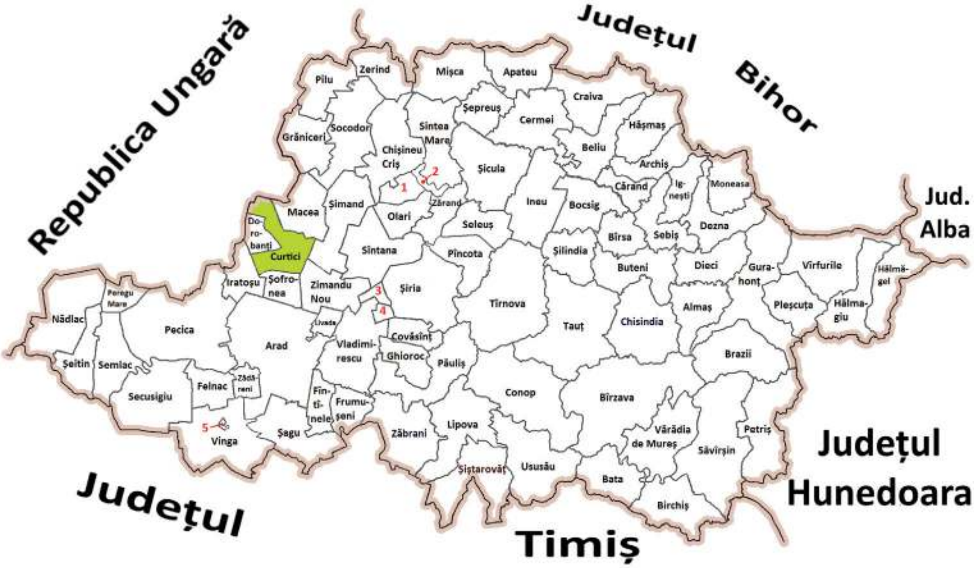
Prima menţiune documentară

1332 – sub titulatura de *Curtegyháza,* aparţinând Comitatului Zărand.

Repere geografice

46°21”20’ N, 21°18”22’ E; altitudine: 107 m; suprafaţă: 72,65 km^2 (7.265 ha, din care 907,5 ha intravilan şi 6.357,5 ha extravilan).

Vecinătăţi: la nord-est şi est Comuna Macea, la sud-est Comuna Zimandu Nou, la sud-sud-est şi sud Comuna Şofronea, la sud-vest Comuna Iratoşu, la vest şi la nord Republica Ungară.

Scurtă prezentare

Oraşul Curtici este situat în partea de vest a României, în Câmpia de Vest, în imediata apropiere a frontierei de stat cu Ungaria.

Istoria

Primele aşezări omeneşti pe teritoriul oraşului Curtici au apărut în epoca neolitică, fiind confirmate din punct de vedere arheologic prin artefactele descoperite la *Holumb* (la 3 km sud de Curtici), şi la *Topila* (la 2 km nord , spre comuna Macea). Locuitorii acestor obşti agricol-pastorale neolitice practicau străvechi ocupații: culesul rădăcinilor, fructelor şi semințelor, pescuitul şi vânătoarea, precum şi o agricultură primitivă, cu săpăliga din corn de cerb. În locurile menționate mai sus (Holumb, Topila), au fost descoperite cantități apreciabile de fragmente ceramice care demonstrează utilizarea amplă a vaselor de lut ars pentru păstrarea şi prepararea hranei. La Topila (aproape de Macea), s-au descoperit fragmente de străchini cu urme de canelare verticală pe partea interioară, şi fragmente de străchini fără ornamente.

În epoca bronzului şi în epoca fierului meşteşugul olăritului înregistrează progrese, demonstrate de ceştile şi cănile cu toartă, de străchinile mari (*case* pentru provizii), ornamentele cu motive spiralice, cu linii incizate, cu cercuri concentrice şi caneluri. Într-un tumul de pe teritoriul oraşului au fost dezvelite morminte cu schelete chircite, care aveau ca inventar obiecte de argint şi de aur. Datarea mormintelor nu este sigură, dar s-ar putea să aparțină epocii neolitice. Mai multe artefacte aparținând *Culturii Otomani* au fost descoperite în Curtici. O aşezare dacică a existat în vatra actuală a localității Curtici, dovadă fiind şi descoperirile de monede antice greceşti şi romane, care atestă relații comerciale cu lumea greco-romană. Istoricul maghiar Sándor Marki precizează că în anul 1862 s-a descoperit la Curtici un tezaur de monede greceşti şi denari romani republicani de argint, emişi până la Gaius Iulius Caesar (44 î.H.). Fără precizări topografice, pe teritoriul actual al oraşului au fost găsite urme materiale ale *Culturii Bodrogkeresztúr*, iar în anul 1862 un tezaur de monede republicane romane.

Aşezările de pe teritoriul actualului oraş Curtici nu au făcut parte din provincia romană Dacia, granița Imperiului Roman fiind stabilită pe

Mureşul inferior. Din epoca migraţiilor popoarelor, în apropierea actualului oraş, la Dorobanţi, a fost descoperit un mormânt gepid datând din veacul al V-lea.

Referindu-se la cetăţile de pământ din zona Aradului, istoricul Ştefan Pascu menţionează şi numele cetăţii de pământ *Poganyvar*, de lângă Curtici. În Evul Mediu, două aşezări au format nucleul localităţii Curtici de mai târziu: *Kurtos* şi *Kutas*, aparţinând Comitatului Zărand.

Răscoala ţărănească din 1514, condusă de Gheorghe Doja, a cuprins probabil şi ţărani iobagi răzvrătiţi din zona Curtici. Chiar dacă nu există date certe referitoare la participarea curticenilor la acest război ţărănesc, ecourile acestuia au dat un imbold ţăranilor din *Kutas* şi din alta sate apropiate de Arad să-i atace în anul 1520 pe slujitorii lui Doczy, strângător de dijme pentru Capitlul Catolic din Arad.

Localitatea Curtici este atestată din nou în anul 1519 ca fiind un sat de iobagi români. În acest an 1519, odată cu marele domeniu al Şiriei, Curtici intră în posesia familiei nobiliare Bathory. Istoricul maghiar Somogy Gyula a susţinut că în localitatea Curtici, după 1514, s-au strămutat din Ardeal familii din Teiuş şi Juliţa.

Conscripţia domeniului Şiriei din 1525 menţionează şi satul Curtici.

În 1557 satul Curtici era integrat domeniului nobiliar Acsády. Ulterior, în 1559, satul Curtici este stăpânit de mai mulţi nobili – Ravazdi, Thancz Meregh şi Mihaly Figkdy. Domeniul lui Meregh era în pustă şi cuprindea în 1560-1561 jumătate de sesie iobăgească. La mijlocul veacului al XVI-lea Curtici a intrat sub stăpânire turcească. În anul 1564 satul Curtici (numit *Kisfejeregyhaz*), era locuită de doar 23 de familii, acelaşi număr de familii trăind în localitate şi în 1579. În 1600, pentru câteva luni, şi Curtici s-a aflat sub stăpânirea lui Mihai Viteazul. În veacurile XVI-XVII, deşi era o aşezare în dezvoltare, Curtici este menţionat mai rar comparativ cu localitatea *Cutoş*, situată la nord.

A reintrat sub administraţia otomană la câţiva ani după moartea domnului unificator. În veacul al XVII-lea localitatea Curtici este menţionată sub forma *Kurtigy* şi *Kurtik* într-o diplomă emisă în 1645 de principele Transilvaniei Gheorghe Rákóczi I.

Administraţia otomană este înlăturată la sfârşitul secolului al XVII-lea, Curtici trecând sub administraţie habsburgică şi ajungând în proprietatea Erariului. Ulterior, în prima jumătate a veacului al XVIII-lea, satul a ajuns în stăpânirea nobilului Janos Horvath.

În 1745 familia Kászony obține jumătate din comuna Curtici. În anul 1751 familiile Marczibány şi Vörös au cumpărat cealaltă jumătate. În 1752 o parte din Curtici ajunge în posesia familiei Csernovicz. La mijlocul Veacului Luminilor, zeci de familii de iobagi din Curtici au fugit din localitate din cauza taxelor mari impuse de nobilii locali, taxe foarte greu de plătit de gospodăriile țărăneşti. Autoritățile habsburgice au inițiat în martie 1752 o anchetă, trimițându-l pe Ionathan Vásárhelyi, funcționar superior comitatens.

În secolul al XVIII-lea sunt ridicate edificii importante: în anul 1769 este ridicat pentru Andrei Kaszonyi un castel în stil baroc târziu (devenit în anii comunismului sediul *CAP Lumea Nouă*, iar după 1990 sediul *Combinatului Agroindustrial Curtici*); în anul 1772 se înalță clădirea bisericii catolice, iar în 1777 clădirea bisericii ortodoxe (care nu mai este în funcțiune).

După 1772 a început sistematizarea treptată a localității Curtici, apoi s-a comasat cu aşezările din apropiere: *Cutoş, Hatarokon Tuli* şi *Twisegház* (*Biserica cu tei*), formând o aşezare unitară, numită azi *Curtici*.

În secolul al XIX-lea Curtici se dezvoltă demografic, economic şi social. În 1824 o parte a locuitorilor nemulțumiți de starea socială şi de notarul local au înaintat o cerere către administrația de atunci.

A fost o aşezare relativ mică, a cărei creştere a fost impulsionată de construirea căii ferate Arad-Curtici (finalizată în 1858), şi de influența economică şi culturală a Aradului. În anul 1824 țăranii din Curtici înaintează vicecomitelui local o jalbă împotriva abuzurilor săvârşite de notar.

În 1848 românii din Curtici s-au opus recrutării în gărzile revoluționare maghiare. La Curtici au fost înlocuiți funcționarii locali.

Revoluția din 1848 a deschis drumul dezvoltării capitaliste, iobagii au fost eliberați şi împroprietăriți. În anul 1858 se pune în funcție calea ferată Locoshaza-Curtici-Arad, un imbold pentru dezvoltarea comunei. Până în 1918 comuna Curtici era sub stăpânire austro-ungară, iar după Primul Război Mondial intră în componența statului român.

Curtici s-a manifestat activ pentru cauza națională încă din timpul revoluției din 1848-1849, țăranii români de aici opunându-se recrutărilor de militari pentru armata revoluționară maghiară care acționa pentru înăbuşirea revoluției românilor din Transilvania. În timpul regimului liberal din Imperiul Habsburgic (1860-1865), în 24 septembrie 1861, la Curtici s-a organizat o adunare populară care a hotărât ca limba oficială a comunei

să fie limba română. În anul 1863 conducerea comunei Curtici impune utilizarea în actele publice a unui sigiliu cu text românesc, având în centru imaginea unui snop de grâu. Între 1867 şi 1918 comuna Curtici se afla sub administraţie austro-ungară, iar după Primul Război Mondial a intrat în componenţa statului român.

La Curtici, amintirea voluntarilor care au participat la Războiul de Independenţă a României din 1877-1878 este păstrată în tradiţia populară. Curticenii au făcut donaţii băneşti ostaşilor români răniţi pe front.

În întreaga Transilvanie românii şi saşii au organizat puternice mişcări împotriva celebrării mileniului (1896-1896). Ţăranii din Curtici nu s-au mulţumit doar cu împotrivirea faţă de serbările mileniului, ci au îndemnat la revoltă împotriva autorităţilor maghiare. În anul 1901, în momentul alegerii noului primar, alegătorii din Curtici au manifestat cu steaguri tricolore.

În anii 1903 şi 1904 la Curtici au avut loc mai multe greve la seceriş, o formă de protest a ţăranilor împotriva abuzurilor, revolta fiind înăbuşită prin forţa armată.

În timpul Primului Război Mondial zeci de curticeni au fost înrolaţi în armata austro-ungară împotriva voinţei lor; unii au murit pe front, iar alţii s-au predat armatelor Antantei; 13 prizonieri curticeni au ajuns în Rusia.

În toamna anului 1918 a fost introdusă în Curtici administraţia românească, în ciuda opoziţiei vehemente a trupelor maghiare şi a guvernului de la Budapesta. În 4/17 noiembrie 1918 s-a constituit Garda Naţională din Curtici, sub conducerea locotenentului *Ioan Julean*, economist de profesie, participant la Primul Război Mondial în armata austro-ungară, dar trecut de partea mişcării naţionale, provenit dintr-o familie de ţărani. Ziua de 17 noiembrie 1918 înseamnă începutul administraţiei româneşti în localitatea Curtici. Din acest moment locotenentul Ioan Julean preia conducerea efectivă a comunei, manifestând multă dăruire în susţinerea cauzei naţionale şi competenţă în conducerea treburilor publice. Garda Naţională din Curtici a dezarmat subunităţile germane în retragere şi a reţinut hergheliile de cai jefuite de acestea din ţara noastră.

La 15/28 noiembrie 1918 cetăţenii din Curtici îl aleg ca delegat oficial la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia pe locotenentul Ioan Julean, şeful Gărzii Naţionale din comună. În 21 noiembrie/4 decembrie 1918 se constituie Consiliul Naţional Român din Curtici, în care au fost aleşi cu

precădere reprezentanţi ai soldaţilor din tranşeele Primului Război Mondial. Imediat după constituire Consiliul Naţional a luat o serie de măsuri în vederea unei bune gospodăriri a localităţii, făcând repetate percheziţii comercianţilor, pentru confiscarea petrolului ascuns, care a fost distribuit populaţiei. Consiliul Naţional a întreprins demersurile necesare pentru ca 6.000 de kilograme de făină ascunse de unul din marii proprietari locali, descoperite de Garda Naţională, să fie împărţite populaţiei înfometate din Curtici, pentru a asigura hrana, în condiţiile grele de după război, în iarna 1918/1919.

După Unirea Transilvaniei cu România Curtici capătă statut de oraş de frontieră şi devine un important punct de frontieră. În 1921 se construiesc gara modernă şi atelierele de reparaţii CFR, necesare punctului de frontieră pe calea ferată. În 1924, prin aplicarea reformei agrare din 1921, au fost împroprietărite 1.500 de familii de ţărani cu câte 3 iugăre, iar în 1929 s-a mai acordat câte un iugăr fiecărei familii.

În anul 1930, din punct de vedere administrativ, localitatea Curtici făcea parte din Plasa Aradul Nou, în cadrul Judeţului Arad. În 1941, în regimul antonescian, s-a schimbat din nou organizarea administrativă a judeţului, fiind create 13 plăşi noi, între care şi *Plasa Curtici*, în care intrau mai multe sate din jurul Curticiului.

Un raport al poliţiei trimis prefectului judeţului Arad în martie 1938 semnala la Curtici acţiuni ale legionarilor care periclitau liniştea comunei. După dictatul de la Viena, în 5 octombrie 1940, prin gara Curtici, spre Arad, au intrat în ţară 802 persoane, români expulzaţi din Oradea, Cluj, Zalău şi Dej, în majoritate familii de intelectuali români. În 6 octombrie un convoi de 16 vagoane de marfă cu 602 persoane expulzate din Cluj, Zalău şi Satu Mare intră în ţară tot pe la Curtici, după ce, în prealabil, celor expulzaţi li se confiscaseră banii pe care îi aveau asupra lor. În 1940 este consemnată cantonarea în Curtici a unor trupe germane, iar în 22 ianuarie 1941 s-au făcut subscrieri prin bonuri de bancă pentru contribuţii de război. Aceasta a fost de 56.000 de lei.

În timpul rebeliunii legionare din 21-22 ianuarie 1941 în Curtici a fost atacat şi dezarmat postul de jandarmi din localitate. În 13 septembrie 1944 trupele horthyste au ocupat comuna Curtici, ducând lupte cu trupele române angajate în apărarea Aradului. În zilele de 13-14 septembrie s-au desfăşurat lupte grele pe aliniamentul Curtici-Pâncota-Chişineu-Criş-Ineu.

Dispozitivul armatei 1, Corpul 7 teritorial, compus din Divizia 1 Cavalerie Instrucţie şi diferite unităţi sau formaţii din Divizia 9 Cavalerie, se apără între Curtici şi Arad.

În zilele de 13-14 septembrie 1944 căpitanul Romulus Petea şi elevul Virgil Iovănaş din Curtici au luptat cu eroism împotriva armatei germane. Localitatea a fost eliberată în noaptea de 21/22 septembrie 1944 de soldaţi români şi sovietici.

Între 1942-1950 Curticiul a fost centrul plasei cu acelaşi nume, subordonată Prefecturii Judeţului Arad. În iulie 1949 şi-a început activitatea noua conducere comunistă a Preturii Curtici: muncitorul ceferist Ioan Dănilă preşedinte, Ştefan Ursu secretar şi Ioan Czene membru.

Din 16 februarie 1968 Curtici devine oraş, cu satul Dorobanţi înglobat în oraş, prin Legea 1/1668 (*Legea pentru organizarea administrativă a teritoriului*).

După Revoluţia din 1989, în ianuarie 1990, primar al oraşului ajunge profesorul Gheorghe Mocuţa, care deţine funcţia până la alegerile din 1992. Ulterior, la conducerea oraşului s-au succedat ca primari Ioan Ştiubei (1992-1996), Gheorghe Don (1996-2004), Nicolae Aniţei (2004-2016), şi Bogdan Ban (2016 – prezent).

Monumente

În secolul al XVIII-lea sunt ridicate edificii importante: în anul 1769 este ridicat pentru Andrei Kaszonyi, un castel în stil baroc târziu, în 1772 biserica romano-catolică, în 1777 biserica ortodoxă din centrul localităţii.

Evoluţie demografică

1567 – 23 de familii iobăgeşti; 1579 – 23; 1746 – 146; 1771-1786 – 188; 1828 – 525 de familii cu 1.179 de persoane; 1851 – 2.518 locuitori; 1857 – 5.389; 1869 – 6.587; 1880 – 5.592; 1900 – 7.632; 1910 – 8.294; 1922 – 8.986; 1930-1966 – 10.908; 1977 – 11.104; 1983 – 10.920; 1988 – 11.800 (din care Dorobanţi avea 2.334); 1989 – 10.955; 1992 – 10.416 (împreună cu localitatea Dorobanţi); 2002 – 8.043; 2011 – 7.453.

Conform recensământului din anul 2011, majoritatea locuitorilor sunt români (79,16%). Principalele minorităţi sunt cele de romi (8,67%), şi

maghiari (2,79%). Pentru 8,92% din populație apartenența etnică nu este cunoscută. Din punct de vedere confesional, majoritatea locuitorilor sunt ortodocşi (72,16%), dar există şi minorități de baptişti (7,18%), penticostali (5,21%), romano-catolici (3,58%), şi adventişti de ziua a şaptea (1,89%). Pentru 9,03% din populație nu este cunoscută apartenența confesională.

Biserica

Biserica ortodoxă

În 1777, pe locul unei vechi biserici de lemn, este ridicată biserica ortodoxă. Prima biserică şi cea mai veche este caracterizată în lucrarea pr. prof. Pavel Vesa *Biserici de odinioară* ca o biserică din grădele, cu hramul *Sf. Mare Mucenic Dimitrie*, iar la 1755 era în stare de ruină, fapt pentru care la 28 octombrie 1776 credincioşii din Curtici cereau autorităților imperiale aprobare pentru construirea unei noi biserici. Abia la 11 mai 1778 a fost dată aprobarea construirii unui noi lăcaş de închinare, cel vechi fiind nimicit de un trăsnet. Imediat după primirea aprobărilor se începe construirea actualei biserici din cărămidă, purtând hramul celei vechi. Biserica a fost zidită cu contribuția sătenilor şi, posibil, şi cu ajutor material al domnului de pământ Andrei Kaszony. Stilul construcției este în formă de cruce. Nu se ştie totuşi când a fost mărită, dar la reparația din 1950 s-a văzut cât de mici au fost uşile şi ferestrele inițiale. În 1925 s-a renovat biserica şi a fost pictată de renumitul pictor Iulian Toader. În 1950 biserica a fost pictată de pictorul Cornel Cenan din Cluj – tavanul în tempera, restul în frescă. Iconostasul a fost vopsit în ulei.

La şedința consistoriului ortodox arădean din 25 iulie 1786 se discută scrisoarea vicecomitelui Aradului prin care acesta se plânge de preotul Grigorie Popovici din Curtici şi îl acuză că vrea să răscoale iobagii împotriva nobililor. Drept consecință, preotul este chemat în Arad, iar Teodosie Ioanovici se deplasează la Curtici împreună cu secretarul consistoriului pentru a restabili liniştea între iobagii agitați încă din toamna anului 1783. Preotul Grigorie Popovici era învinuit de tălmăcirea tendențioasă a patentelor imperiale privind libera strămutare a iobagilor, pentru greşita interpretare referitoare la munca iobagilor pe domeniile nemeşilor, susținând că țăranii nu mai sunt obligați la prestarea sarcinilor iobăgeşti. Drept

rezultat, în decembrie 1787 preotul Grigorie Popovici nu mai oficia slujbe în Curtici, fiind înlăturat sau transferat pentru acțiunea din 1786.

În anul 1925 se realizează o renovare importantă. Din 1935, când culturile agricole de pe hotarul comunei au fost distruse de grindină, s-a stabilit ca ziua de 17 mai să fie considerată zi de sărbătoare locală, *Ziua de Piatră*. Clădirea bisericii ortodoxe a fost reparată şi modernizată în 1950.

În anul 1994 a început construirea unei noi biserici, chiar în centrul localității, lângă vechea biserică. Aceasta a reprezentat înfăptuirea unui vis de peste 60 de ani a curticenilor. Colectele au început în 1955-1956. Cum fostul regim comunist n-a acceptat ideea, lucrarea a început după Revoluția din 1989. În anul 1998, la terminarea fundației, I.P.S. dr. Timotei Seviciu, Arhiepiscopul Aradului, a binecuvântat temelia şi lucrările realizate. În 2009 a sfințit crucea de pe cupolă, în 15 iulie 2012 a sfințit biserica pentru a se putea sluji în ea, iar în prezent lucrările sunt aproape de finalizare.

De-a lungul vremii Parohia Ortodoxă Curtici s-a putut mândri cu existența unui cor întemeiat încă de la începutul secolului al XX-lea. Între anii 1933-1940 corul era dirijat de preotul Iuliu Lorinț şi a ajuns renumit în zonă. *„Era un cor mixt pe opt voci. Avea un repertoriu bogat, în special armonizări ale compozitorului şi muzicologului arădean Ion Vidu. Părintele Lorinț se acompania cu vioara. Se făceau repetiții de două ori pe săptămână. La începerea războiului al doilea, în 1940, corul şi-a diminuat activitatea. După război s-a constituit un alt cor, instruit şi dirijat de învățătorul Ardelenuțu"*. În 1934 ia ființă *Cercul Tinerimii Adulte – Sf. Gheorghe*, având ca scopuri cercetarea bisericii, participarea tinerilor la corul bisericesc şi la conferințe religioase, cinstirea eroilor, cultivarea datinilor strămoşeşti, păstrarea cimitirelor, studierea unor cărți şi ziare, abonarea la gazetele vremii, petrecerea timpului liber în mod plăcut, dezvoltarea simțului de economie, organizarea şi susținerea acțiunilor filantropice, lupta împotriva analfabetismului şi organizarea de excursii, obişnuința de a călători a tinerilor.

Lista preoților ortodocşi din Curtici: Pop Mihai – aprox. 1750; Grigorie Popovici – 1759-1787; Popa Petru – 1759-1787; George Mladin – 1808-1815; George Popovici – 1808-1827; Ilie Ispravnic – 1811-1821; Gavril Giulani – capelan 1819-1823 şi preot 1824-1826; Ştefan Teodorovici – 1823-1829; Gligor Mladin – 1824-1870; George Dan – 1826-1834 şi 1842-1845; Pavel Ciobris – 1829-1835; Nicolae Putici – 1835-1836; Petru Georgevici –

1836-1846; Iacob Dimitrie – 1846 şi 1848-1849; Vasile Hernan – 1846-1848; Moise Bocsian – 1849-1889 (din 1889 este protopop al Aradului); Moise Mladin – 1852-1889; Grigorie Mladin – 1889-1908; Teodor Pinter(u) – 1890-1897; Procopie Givulescu – 1898-1903, Liviu Rațiu – 1908-1910; Ioan Nicorescu – 1903 – aprilie 1929; Zaharie Colceriu – 1910 – ianuarie 1932; Iuliu Lorințiu: iulie 1930 – aprilie 1946; Zenovie Brădean – octombrie 1933 – octombrie 1952; Traian Magoş – aprilie 1936 – martie 1947; Miron Bălan – decembrie 1942 – august 1946 şi noiembrie 1952 – decembrie 1958; Aurel Leucian – august 1943 – ianuarie 1948; Andrei Nica – aprilie-octombrie 1947 (refugiat din Basarabia); Lazăr Don – august 1947 – august 1979; Ioan Moțiu – octombrie 1947 – decembrie 1979; Gheorghe Bozian – ianuarie 1959 – 1 mai 2014; Dumitru Moca – august 1979 – 1 septembrie 1990; Ilie Nădăban – decembrie 1979 – prezent; Gheorghe Moț – 1 decembrie 1990 – prezent, şi Iştoc Liviu – 1 mai 2014 – prezent.

Biserica romano-catolică

Cu hramul *Sfânta Treime* a fost construită în anul 1772 de contele Andreas Kaszoni, pentru puținii locuitori de etnie maghiară din localitate.

Biserica baptistă

A luat ființă la sfârşitul secolului al XIX-lea, primul convertit fiind servitorul comunal Clepea, în 1890, botezat de Mihai Cornea. Un rol important l-a avut după 1892 Mihai Brumar, venit din Ungaria, care a devenit primul pastor al bisericii. Primele întruniri ale credincioşilor baptişti la care a predicat Mihai Brumar au avut loc într-o locuință închiriată din Curtici, în casa lui Vasile Mocuța (poreclit *Tiliga*). În anii 1892 şi 1893 au avut loc primele botezuri, cu zeci de convertiți, formându-se o puternică biserică baptistă. Crescând numărul credincioşilor, Teodor Clepea şi-a vândut casa de pe Strada Cloşca nr. 26 şi a oferit întreaga sumă de bani bisericii, pentru a putea plăti terenul pentru construirea casei de rugăciune de pe Strada Ştefan cel Mare nr. 40, inaugurată în anul 1895. Mihai Brumar a înființat un cor mixt şi, deoarece era plecat mult în misiune, l-a instruit în arta dirijării pe Zaharia Mariş. Acesta a fost primul cor mixt al baptiştilor români din Transilvania (1895). În 1896 a venit la Curtici Vasile Berbecar,

care a înfiinţat prima şcoală duminicală între români. Biserica baptistă a practicat ajutorarea frăţească în folosul credincioşilor vârstnici, bolnavi, cei tineri ajutând la săpatul porumbului sau la seceratul grâului. Mihai Brumar a compus mai multe cântări şi a editat la şapirograf, în condiţii grele, prima carte de cântări pe note, *Harfa Coriştilor*. În 1914 a fost mobilizat în armata asutro-ungară şi dus pe front, unde a murit.

Gheorghe Crişan, din Macea, a fost ordinat ca pastor la Curtici în 1897, fiind menţionat în documente pentru prima dată ca *pastor cercual*. În 1903 au fost ordinaţi ca păstori Ilie Mariş şi Erdos Imbre. În 1904, ca urmare a unor abateri, lui Gheorghe Crişan i s-au retras ordinarea şi membralitatea, după excludere acesta trecând la adventişti. În 1906, când s-a înfiinţat Comunitatea Baptistă de Curtici, în cadrul Uniunii Baptiste din Austro-Ungaria, Erdos Imbre a fost ales preşedinte al acestei comunităţi.

În perioada 1900-1919 pastor al bisericii a fost Ilie Mariş. În anul 1904 biserica din Curtici număra deja 90 de membri. La finele secolului al XIX-lea şi în primele decenii ale veacului al XX-lea biserica baptistă din Curtici a devenit un centru misionar care a contribuit la înfiinţarea altor biserici baptiste în comitatul, ulterior judeţul, Arad (la Şiclău, Otlaca, Socodor, Nădab, Macea, Şiria etc.). În anul 1905 baptiştii au fost recunoscuţi ca şi cult în Austro-Ungaria, în baza articolelor 7-9 ale *Legii XLIII* din 1895, şi au beneficiat de libertate religioasă. Biserica baptistă din Curtici a găzduit mai multe conferinţe pastorale (IV, în 26-28 septembrie 1899; VII, în 3-4 decembrie 1903; IX, în 1-3 august 1904; XV, în 21-22 septembrie 1910; XVII, în 7-9 septembrie 1911). Cum numărul membrilor creştea vertiginos, în anul 1912 credincioşii au început construirea unei noi case de rugăciune, cu o capacitate de 700 de locuri, în care s-au ţinut serviciile bisericii până în 2015. În 1914 biserica baptistă număra circa 300 de membri. În timpul pastoratului lui Radu Taşcă (absolvent al Seminarului Teologic Baptist din Budapesta în 1911), un excelent orator şi teolog, între 1919 şi 1925 biserica baptistă din Curtici a cunoscut un mare succes, atrăgând mulţimi de convertiţi şi credincioşi, având un puternic impact în localitate şi în zonele învecinate. În anul 1922, în 25 mai, serviciul de botez, cu 105 noi convertiţi, a fost oficiat de pastorii Radu Taşcă şi Atanasie Pascu, cel mai mare botez din istoria bisericii. Au urmat un alt botez, în acelaşi an, în 24 septembrie, cu 24 de convertiţi.

În anul 1923 biserica din Curtici avea 500 de membri. În perioada interbelică a fost cea mai mare biserica baptistă din România, cu un potențial valoros, un cor mixt, o fanfară (înființată în 1910), şi cu peste 600 de credincioşi. În anul 1925 Radu Taşcă a plecat în SUA, la a treia biserică baptistă din Detroit, fiind instalat ca pastor Ioan Ungureanu.

În aceeaşi epocă interbelică a găzduit mai multe congrese generale ale Cultului Baptist din România: al II-lea – 20-22 ianuarie 1922, al VIII-lea – 8-11 noiembrie 1928, şi al XIII-lea – fracționar, în 15-17 septembrie 1933. Ioan Ungureanu a fost preşedintele Comunității Baptiste Arad şi secretar general al Cultului Baptist din România în perioada 1928-1935.

În anul 1935 Ioan Ungureanu s-a mutat la Nădlac, iar biserica baptistă a rămas păstorită de Florea Ardeleanu (diacon ordinat din 1927), şi Teodor Iov (pastor la Curtici până în 1946). În anul 1938, în vremuri de persecuție, a fost adus ca pastor Cornel Pascu, care a slujit biserica din Curtici până în 1941, iar până la închiderea prin decretul antonescian – 1942, a fost pastor interimar Alexa Popovici din Arad.

Ioan Socaciu, născut în Curtici (2 ianuarie 1889), format în biserica baptistă de aici, a studiat în SUA, la Denison University (1912-1917), şi la Seminarul Teologic Baptist din Louisville (1917-1921), unde a luat şi masteratul în teologie (1925-1926). În 9 septembrie 1921 s-a reîntors în România pentru a preda ca profesor la Seminarul Teologic Baptist din Bucureşti, fiind destituit de autoritățile comuniste în 1954.

Ion Târnăveanu a fost pastor al bisericii între 1946 şi 1952, şi i-a urmat Traian Grec (1952-1992). După ce a fost angajat ca pastor, Traian Grec s-a ocupat în mod deosebit de copii, organizand în prima duminică a fiecarei luni, la serviciul de inchinare de dimineața, un *program al copiilor*. În această perioadă biserica din Curtici nu a aderat la normele de reglementare a serviciilor divine impuse de oficialitățile comuniste. Astfel, în anul 1954, serviciile bisericii s-au desfăşurat normal, adică şi duminica după-amiaza. Din cauza nerespectării orelor de program impuse de autorități, Traian Grec a fost destituit pe o perioada de patru ani, dar a fost angajat ca administrator al bisericii. În anii '80 ai secolului al XX-lea biserica a crescut numeric până la circa 900 de membri. Pastorul Traian Grec a deținut functii de conducere şi în cadrul cultului, fiind preşedinte al Comunității de Arad între anii 1972 şi 1982, vicepreşedinte între 1977 şi 1984 şi preşedinte al Cultului Baptist între 1988 şi 1991. A decedat în anul 2000. Pentru o scurtă perioadă de

timp (1990-1991), la biserica baptistă din Curtici s-a implicat şi tânărul pastor Mircea Filip, plecat ulterior în SUA.

Format în biserica baptistă din Curtici, *Daniel Mariş* (născut în 1967), a obținut masteratul în teologie la Colegiul Regent's Park College al Universității Oxford (1996-1999), doctoratul în teologie la Universitatea Bucureşti (2006). A fost ales pastor al bisericii *Golgota* din Bucureşti (din 1993), şi a devenit cadru didactic la Institutul Teologic Baptist de grad universitar din Bucureşti (din 2015 este rector).

Între 1993-2003, pastor al bisericii baptiste a fost *Gheorghe Fofiu Moțoc*, dr. în teologie, emigrat în SUA.

Din anul 2004 biserica baptistă este păstorită de *dr. Sorin Ignat*, din 2015 preşedinte al Comunității Baptiste Arad. Pe locul vechii clădiri a bisericii (care a fost demolată), a fost construit un locaş de închinare modern, inaugurat în septembrie 2017.

Biserica adventistă de ziua a şaptea

din Curtici, având clădirea pe Strada Cloşca nr. 25, s-a înființat la începutul secolului al XX-lea – în 1915. Este păstorită de Ioan Pop şi are peste 200 de credincioşi. Noua casă de rugăciune a fost construită în anii 1970.

Biserica penticostală Elim

A fost înființată în 1930. Gheorghe Urlea, venit la Curtici în 1932 pentru a oficia actele de cult. Puțin mai târziu, preotul ortodox i-a reclamat la secția de jandarmi pe Gheorghe Urlea, Mihai Olariu şi încă vreo patru bărbați. Jandarmii i-au luat p-e cei reclamați, i-au dus la secție şi i-au bătut atât de crunt încât după bătaie n-au putut înghiți decât lapte mai multe zile în şir. După această bătaie Mihai Olariu a rămas cu urmări toată viața.

La început credincioşii penticostali s-au adunat într-o casă pe Strada 6 Vânători. Noua clădire a bisericii a fost inaugurată în 9 septembrie 2001.

Biserica penticostală este condusă din anul 2012 de pastorul Viorel Grada, pastor şi în bisericile penticostale Arad Micălaca şi Semlac. Cu un număr de aproximativ 100 de membri, biserica îşi desfăşoară activitatea în clădirea situată pe Strada Grănicerilor nr. 13.

Învățământul

În localitatea Curtici se înființează o şcoală primară cu limba de predare română în toamna anului 1784. Un contract şcolar şi salarizarea învățătorilor sunt consemnate la Curtici în 30 mai 1788. La un deceniu de la semnarea primului contract, în 1798, când inspectorul şcolar T. Abrahamovici vizitează şcoala din Curtici, apreciază că există aici o unitate şcolară organizată. Tot atunci Vaşar Helin a propus stabilirea salariului de învățător la 50 de florini anual. În 1793 funcționa la Curtici învățătorul George Popovici. În anul 1804 învățătorul Petru Chirilovici a fost acuzat de incompetență şi îndepărtat din funcție, el continuând să învețe pe unii dintre copii în locuința sa, motiv pentru care unii săteni au solicitat consistoriului din Arad să-l oblige să renunțe la activitatea de dascăl. Conflictul a fost alimentat şi prin instalarea unui nou învățător, Costa Julean, absolvent al Preparandiei din Oradea, bun cunoscător al limbii latine. Petru Ispravnic, originar din localitate, absolvent al Preparandiei din Arad în 1814, a fost învățător la şcoala din Curtici în anul 1818. El utiliza literele latine în redactarea unor documente personale, cereri sau testamente ale populației locale. Petru Ispravnic este printre primii învățători care au introdus scrierea latină la începutul secolului al XIX-lea. În anul 1822 preda la Curtici, alături de Petru Ispravnic, şi directorul şcolii, George Popovici.

Cel mai vechi local ar fi fost pe Strada Cloşca, al doilea pe aceeaşi stradă, iar al treilea în actuala casă parohială ortodoxă.

Începând cu 1838 şcoala din Curtici funcționa într-o clădire din cărămidă. Populația şcolară era numeroasă în 1868: 278 de băieți şi 279 de fete, cu vârste cuprinse între 6 şi 12 ani. Din acest număr de copii obligați a frecventa şcoala, erau şcolarizați doar 93 de băieți şi 31 de fete. Şcoala dispunea de un fond de 50 de florini, grădină cu pomi fructiferi şi tabele de perete pentru predarea citirii. Învățătorul George Ispravnic absolvise în anul 1851 cursurile Preparandiei din Arad. Era salarizat cu 400 de florini şi diverse bunuri, în valoare de 510 florini. Director şcolar local era Moise Mladin.

În 1880-1881, la şcoala din Curtici îşi aduceau aportul învățătorii Vasile Miron, Florian Cioară şi Maria Lucaci. În anul şcolar 1904-1905, la şcoala din Curtici predau învățătorii Florian Cioară, Elvira Cioară şi Mihai Dragoş. În anul şcolar 1917-1918 a mai funcționat un singur dascăl – învățătoarea Elvira Dragoş, un post fiind vacant deoarece învățătorul

Mihai Dragoş era în România, iar I. Cioară fusese mobilizat pe front, fiind prizonier în Rusia.

În anul 1909 a început construirea clădirii de pe Strada Horia nr. 2, finalizată în 1910. Cuprindea 2 săli de clasă la parter, 4 săli de clasă la etaj, o cancelarie, un muzeu şi un apartament de locuit, destinat directorului. În 1922 este construit un nou local de şcoală, cuprinzând la început două săli de clasă şi locuința pentru învățător, fiind destinată şcolii primare de fete (pe Strada 1 Decembrie). În anul 1948 clădirea se măreşte cu încă 6 săli de clasă şi o cancelarie. Şcoala din Curtici s-a dezvoltat, adăugându-se şi o şcoală gimnazială, şi un local al confesiunii evreieşti.

În anul 1960 a luat ființă *Liceul Ion Creangă* din Curtici, liceu de cultură generală, care a funcționat până în anul 1976, an după care şcoala a funcționat cu treapta întâia de liceu, cu profil mecanic. În 1971 funcționau în Curtici 3 grădinițe, 2 şcoli generale şi un liceu la care erau înscrişi 2071 copii, cărora le predau 74 de cadre didactice.

După înființarea liceului, la Curtici apare o revistă de însemnări literare în care sunt îndrumate tinerele talente – *Izvoare în câmpie* (subintitulată *Culegere de materiale literare*), tipărită în 3 numere, în anii 1969, 1970 şi 1973. Revista a preluat numele cenaclului local înființat în 1963, îndrumat sau frecventat de profesorii Dumitru Vancu, Mircea Popa, Grigore Popescu, Francisc Megheş, pictorul Mircea Senic, Elena Teaşu.

De-a lungul vremii au fost editate mai multe reviste ale elevilor, sub coordonarea unor cadre didactice: în 1983 *Încercări* (coord. de profesorii Grigore Popescu şi Mircea Senic), şi în 2002 *Gaudeamus*, prin efortul profesorilor Mariana Boboc, Maria Contraş, Gheorghe Mocuța, Elena Sfăt şi Marcel Pilan.

După Revoluția din decembrie 1989 s-a reînființat învățământul liceal (în 1991), din 2001 având denumirea *Liceul tehnologic Ion Creangă*, şcolarizând clase cu profl economic, filologie şi ştiințe ale naturii.
Ziarele locale înfiinţate după revoluţie şi editate de primărie sunt *Foaia curticeană* şi, în prezent, *Gazeta de Curtici*.

Personalități

Traian Grec (1926-2000), pastor al bisericii baptiste din Curtici (1952-1993), vicepreşedinte (1977-1984) şi preşedinte (1988-1991) al Uniunii Baptiste din România.

Virgil Iovănaş (2 martie 1929-16 septembrie 1944), elev la Liceul Industrial Aurel Vlaicu din Arad, erou în cel de-Al Doilea Război Mondial (în bătălia de la Şofronea, 13 septembrie 1944). Împreună cu ostaşii din echipajul unui tun românesc, sub comanda căpitanului Romulus Pete, elevul Virgil Iovănaş a căzut ținând în loc timp de 6 ore elemente din două divizii de care blindate care au atacat Aradul din direcția Curtici. Focul de artilerie condus cu măiestrie de căpitanul Romulus Pete a distrus şapte tancuri şi a ucis circa 45 de militari hortyşti. La această acțiune a participat şi elevul Virgil Iovănaş, de 15 ani, ajutând la transportul muniției.

Sever Ispravnic (10 iulie 1871-28 iulie 1954), avocat stagiar în Arad din 25 februarie 1895, avocat definitiv din 24 martie 1898. A exercitat profesiunea de avocat până la 31 martie 1948, dată la care a fost radiat din evidențe. A fost epurat de autoritățile comuniste, fiind învinuit de *profascism*. A fost condamnat cu pedeapsa suspendării exercițiului profesiei de avocat pe timp de 6 luni. Prodecan în perioada 1935-1940 şi decan în perioada 1941-1945 al baroului arădean. A făcut parte din comisii interimare şi diverse consilii municipale şi județene. Membru marcant al Partidului Național Liberal, a fost ales senator în mai multe rânduri în perioada 1926-1938.

Ioan I. Iovănaş (1935-2010), născut în Curtici, profesor şi memorialist. A publicat în 2009 cartea *Pe firul vieții cu arbori genealogici.*

Corneliu A. Mladin (16 martie 1915, emigrat în Germania în 1965), licențiat al Facultății de Drept din Bucureşti (noiembrie 1939), avocat stagiar din 19 octombrie 1940. A profesat până la 15 septembrie 1942, dată la care a solicitat transferul în Baroul Ilfov. Înscris la studiile de doctorat, nu a putut frecventa cursurile şi nici susține examenele, fiind plecat un an pe front (făcuse campania din Rusia, la Odesa, Doneț şi Cotul Donului, fiind distins cu medaliile *Bărbăție şi Credință* şi *Crucea de Fier*, cl. II-a). În martie 1944 a solicitat transferul în Baroul Arad. Membru al Partidului Național Țărănesc, a fost numit ajutor de primar la Primăria Municipiului Arad (între 1 mai 1945 şi 1 martie 1946).

Gheorghe Mocuța (1953-2017), profesor, poet, traducător, critic literar, fost primar al oraşului Curtici după Revoluția din Decembrie 1989, între 1990-1992, director al Liceului Curtici (1992-2003), absolvent al Universității de Vest din Timişoara secția română-franceză, licențiat în filologie în 1976, redactor la revista de cultură *Arca* din Arad de la înființarea acesteia în februarie 1990 până în 2000, redactor asociat al aceleiaşi reviste între

2000-2017. A debutat editorial în 1986, cu selecţiunea *Câmpia secretă*, în volumul colectiv *Argonauţii*, scos de Editura Facla din Timişoara.

Premii literare: premiul de debut al Filialei din Timişoara a Uniunii Scriitorilor (1992), şi premii ale Filialei Arad a Uniunii Scriitorilor pentru alte volume (1994, 1996, 1998, 2002, 2007, 2011); premiul de excelenţă pe anul 2001 al Filialei Arad a U. S.; Premiul Festivalului de poezie EMIA, Deva, 2002; Premiul Principesa Margareta pentru literatură, Săvîrşin, 2004; Diploma de excelenţă pe anul 2004 a Consiliului Judeţean Arad; Diploma de excelenţă a Universităţii de Vest Vasile Goldiş, 2004; Premiul Revistei „Poesis" pentru critică, Satu Mare, 2004 şi 2009; Marele premiu „George Coşbuc" al Uniunii Scriitorilor pentru poezie, Bistriţa, 2007 etc. Membru al Uniunii Scriitorilor din România (1994) şi al PEN-Clubului Român.

Cărţi publicate: *Îngerul ridică lespedea***,** poezie, Colecţia revistei Arca, Arad, 1992; *Zăpada anului unu*, poezie, Colecţia revistei Arca, Arad, 1994; *La răspântia scriiturii*, critică literară, Mirador, Arad, 1996; *Omul de litere/ viaţa de hârtie*, poezie, Mirador, Arad, 1998; *Mic tratat asupra naufragiului*, antologie poetică, Editura Axa, Botoşani, 2001, cu o postfaţă de Viorel Gheorghiţă; *Pe aceeaşi arcă*, critică literară, Editura Mirador, Arad, 2001; *Pregătiri pentru marea călătorie*, poezie, Editura Mirador, Arad, 2002; *Sistemul modei optzeciste*, critică literară, Uniunea Scriitorilor, Editura Redacţiei Publicaţiilor pentru Străinătate, Bucureşti, 2004; *Călătorie. Exil*, poeme, Editura Brumar, Timişoara, 2007; *Întoarcerea lui Ulise (Receptarea teatrului lui Eugen Ionescu în critica românească),* critică literară, Vasile Goldiş University Press, Arad, 2007; *Pasiuni la capătul nopţii*, critică literară, Editura Ideea Europeană, Bucureşti, 2008**;** *Istoria emoţiilor mele/ histoire de mes troubles*, antologie bilingvă, Editura Şcoala Vremii, 2008; *Cea mai bună dintre lumi (Jurnal şi contrajurnal parizian)*, Editura Tracus Arte, Bucureşti, 2011; *Balada profului de francă*, antologie lirică, Editura Tipo Moldova, Iaşi, 2011; *Voyage/ Exil*, poeme, version française par Linda Bastide & Gheorghe Mocuta, Paris, Editura Poètes à vos plumes, 2012; *Printre nouăzecişti*, critică literară, Editura Tracus Arte, 2013; *Literatura Vestului apropiat*, Dicţionar biobibliografic al membrilor Uniunii Scriitorilor din România, filiala Arad, Editura Mirador, 2013, a doua ediţie în 2014; *Lecturi libere într-o ţară ocupată*, critică literară, Deva, Editura Emia, 2015.

Mircea Senic (1939-2007), absolvent în 1963 al Facultăţii de Arte Plastice din Timişoara, clasa profesorului Adalbert Luca, şi al Academiei de

Arte Nicolae Grigorescu din Bucureşti, 1981, secția Muzeologie, profesor de desen în Curtici. Din 1969 participă la expozițiile organizate de U. A. P. filiala Arad.

Expoziții personale: Galeriile ALFA Arad (1973, 1976, 1981, 1984, 1987, 1993, 1994), Galeriile de artă Deva (1974), Galeriile de artă Oradea (1976), Casa de Cultură din Curtici (1988, 1986, 1992, 1997). Lucrări în colecții România, Muzeul Județean Arad, Suceava; particulare: Ungaria, Cehia, Austria, Germania, Franța, Italia, Belgia, Israel, SUA.

Emil Şimăndan (născut în Curtici în 1940), absolvent în 1965 al Universității Babeş-Bolyai din Cluj-Napoca, facultatea de filologie, profesor de limba şi literatura română în mai multe şcoli din județul Arad, bibliograf la Biblioteca Județeană Arad (1968-1970), redactor cu probleme de cultură al ziarului *Flacăra Roşie* (1970-1989). După revoluția din Decembrie 1989 continuă activitatea jurnalistică la *Adevărul* din Arad, *Curierul Aradului* şi *Libertatea Aradului*, apoi corespondent al Agenției Naționale de Presă ROMPRES pentru județul Arad (1995-2000). În 1993 a înființat Fundația Culturală Ioan Slavici şi editura fundației, care susține publicarea unor cărți de proză, volume de poezie, publicistică, ştiință şi memorialistică. A publicat o serie de cărți: *Orizonturi mioritice transilvane*, publicistică, Arad, 1980, *Un spectacol pentru o mie de ani*, interviuri cu 30 de sculptori la simpozionul de sculptură de la Căsoaia, Arad, 1981, *Cântec pentru mâine,* (o sută de poeți, prozatori, dramaturgi şi critici literari arădeni), Arad, 1983, *Dialoguri cu Ioan Alexandru. Poetul şi Revoluția*, Editura Fundației Ioan Slavici, 1993, *Dialoguri la frontieră*, publicistică, Editura Fundației Ioan Slavici, 1995, *Puterea libertății*, interviuri, Editura Fundației Ioan Slavici, 1995, *Conştiința ca datorie-Dan Ivan în dialog cu E. Ş.* Editura Fundației Ioan Slavici, 1996, *Politică şi cultură la frontiera de vest – dialoguri cu personalități culturale şi politice*, Editura Fundației Ioan Slavici, 1998, *Ioan Slavici şi unitatea spirituală națională* (coautor), Editura Fundației Ioan Slavici, 1998, *Templul memoriei. Ştefan Augustin Doinaş în dialog cu E. Ş.* Editura Fundației Ioan Slavici, 1998, *Călătorie prin veac. Gabriel Țepelea în dialog cu Emil Şimăndan*. Cuvânt înainte de acad. Aug. Buzura, Editura Vasile Goldoş University Press, 1999, *Întrebătorul din Agora (literatură şi document) zece ani de la Revoluția Română din Decembrie de la Arad* (vol. I), Editura Fundației Ioan Slavici, 1999, *Eminescu – destin, conştiință. Viorel Gheorghiță în dialog cu Emil Şimăndan.* Cuvânt înainte de Ştefan Aug. Doinaş, Editura Fundației Ioan Slavici, 2000; *Dialoguri*

cu Ioan Alexandru (Ediția a II-a), Editura Dacia, 2001, *Întrebătorul din Agora. În amintirea Eroilor Martiri ai Revoluției de la Arad*, vol. II, Editura Fundației Ioan Slavici, 2003, *Întoarcerea acasă. Ştefan Aug. Doinaş în dialog cu Emil Şimăndan*, Cuvânt înainte de Ion Pop, Editura Fundației Ioan Slavici, 2003, *Evoluția şi tipologia presei arădene: 1933-2002* (coordonator şi coautor), Editura Fundației Ioan Slavici, 2006, *Vocația multiculturală a presei arădene* (coordonator şi coautor), cuvânt înainte de Florin Didilescu, Editura Fundației Ioan Slavici, 2006, *Întrebătorul din Agora. Revoluția din decembrie 1989 de la Arad*, vol. III, Editura Fundației Ioan Slavici, 2008, *Trecerea timpului* (versuri) şi *Musafir în secolul 21*, Editura Gutemberg, Arad, 2009.

Ioan Ursu (1879-1946), născut în Curtici, avocat, dr. în ştiințe juridice al Universității din Cluj (1903), a profesat ca avocat timp de 43 de ani (1902-1945), fiind ales deputat în sesiunea 1927-1928 şi primar al Municipiului Arad de la 30 noiembrie 1930 până la 1 august 1935.

Francisc Vinganu (1938-2004), învățător la Şcoala cu clasele I-VIII nr. 2 din Curtici şi poet. Debut în presă în 1972 în revista *Orizont* din Timişoara, cu poezia *Mulțumire*. A colaborat la revistele Arca, Orizont, Luceafărul, Vatra, Poesis, Observator (din Munchen), Luceafărul bulgar, Neuer Banater Zeitung, Nase snahy. Debut editorial cu volumul *Acolo unde Dionysos* (1984), pentru care a primit premiul de debut al Editurii Facla. *Premii*: pentru poezie al Filialei Arad a Uniunii Scriitorilor, 2002. Membru al Uniunii Scriitorilor din 1996.

Cărți publicate: *Acolo unde Dionysos*, poeme, Editura Facla, Timişoara, 1984; *Pasărea Van Gogh*, poeme, prefață de Mircea Mihăieş, Colecția revistei Arca, Arad, 1995; *Blestemat de cocoşi*, poeme, prefață de Cornel Ungureanu, Editura Mirador, Arad, 1999; *Coşmar cu Paganini*, poeme, prefață de Gheorghe Mocuța, Editura Mirador, Arad, 2002; *Ah!*, poeme, ediție postumă îngrijită de Gheorghe Mocuța, Editura Mirador, Arad, 2005; *Înghițitorul de tobe*, (antologie de poezie, cu o prefață de Gh. Mocuța), Editura Tipo Moldova, 2013.

Economie

În veacul al XVIII-lea au apărut în Curtici *târguri de vară şi toamnă*, unde îşi desfăceau mărfurile negustori localnici dar şi alții, veniți din

comitatul Arad sau comitatele învecinate. În 1746 gospodăriile ţăranilor din Curtici aveau 99 de boi, 94 de vaci, 24 de cai, 59 de purcei, 578 de oi, 6 capre, 79 de porci şi 144 de cubuli de pământ, adică aproximativ 77 de hectare. Din totalul de 144 cubuli, două treimi (106 cubuli), era cultivat cu grâu. Porumbul era cultivat pe o suprafaţă restrânsă, de circa 8 iugăre. Încă din anul 1735, în Curtici se cultivau pepeni şi lubeniţe. De la sfârşitul veacului al XVIII-lea se cultivă şi cartofi.

În aceeaşi localitate, în 1772/1785, conscripţiile înregistrează 260 de boi, 267 de vaci, 124 de cai şi 1.581 de oi. Conform conscripţiei din 1820/1821, suprafaţa terenurilor însămânţate era de 3.574 iugăre de arătură şi 1.437 iugăre de fâneţe, la care se adăugau terenurile alodiale, cultivate prin robota iobagilor. Ţăranii din Curtici posedau 44 de boi de jug, 70 de vaci de lapte, 47 de junci, 712 cai, 120 de oi şi 170 de porci. Aceeaşi conscripţie menţionează în Curtici 16 meşteşugari breslaşi şi 2 negustori.

În veacul al XIX-lea a început cultivarea tutunului.

Începută în anul 1848 şi terminată în 1858, calea ferată Lőkösháza-Curtici-Arad a stimulat dezvoltarea economică a localităţii.

În 1919, 183 de locuitori din Curtici au semnat o petiţie adresată autorităţilor locale, prin care solicitau pământ în arendă.

Dezvoltarea economică a localităţii a fost stimulată de calea ferată Budapesta-Arad, care trecea prin Curtici. *Gara internaţională* Curtici a fost dată în folosinţă în 1921, an în care s-a înfiinţat şi vama Curtici. În acelaşi an au luat fiinţă şi atelierele CFR de la Curtici.

Fiind oraş de frontieră, un număr important de salariaţi lucrau ca angajaţi ai CFR şi ai Direcţiei Vamale. În anul 1939 au fost exportate prin gara Curtici 4. 174 de vagoane cu animale şi 10. 426 vagoane de alimente şi cherestea, dintre care 90% au avut ca destinaţie Germania. Agricultura a fost afectată şi de calamităţi naturale. Astfel, în 1935 grindina a distrus în Curtici semănăturile în proporţie de 70-80%.

Ca urmare a măsurilor de rechiziţionare a cerealelor luate în 1942 de guvernul Antonescu, ţăranii din Curtici au refuzat să se conformeze; când comisia de rechiziţie i-a ameninţat cu forţa, au alungat comisia cu ciomegele. Tot atunci ţăranii au atacat un tren cu alimente şi cu grâu ce urma să plece în Germania, spărgând scândurile vagoanelor cu sape, topoare şi târnăcoape, golind conţinutul acestora.

În perioada comunistă, obiectivele industriale din Curtici erau atelierele de reparaţii CFR, fabrica de gheaţă şi unităţi de prelucrare în industria

alimentară. Agricultura era însă ramura economică cea mai importantă, datorită suprafeței agricole de 10.748 hectare. În 1971 funcționau în Curtici două cooperative agricole de producție (*Lumea Nouă* şi *23 August*), precum şi o stațiune pentru mecanizarea agriculturii. La 15 august 1950 s-a inaugurat *Gospodăria Agricolă Colectivă* din Curtici, cu 54 de familii, dintre care 49 sărace, 4 mijlocaşe şi una fără pământ.

Oraşul Curtici se află în plină dezvoltare economică datorită numeroaselor investiții care se oglindesc din punct de vedere social în apariția a noi locuri de muncă. *Zona Liberă Curtici-Arad,* inaugurată în iunie 1999**,** cu o suprafață de 90 ha, din care platforma Curtici se întinde pe 75 ha, este singura zonă liberă amplasată pe un coridor rutier european, în apropierea a patru puncte vamale. Aici îşi desfăşoară activitatea peste 100 de firme, cu investiții mai mari de 50 de milioane euro. Accesul în Zona Liberă Curtici-Arad se poate face pe cale rutieră, feroviară şi aeriană. Potențialul agricol al zonei, poziția favorabilă de la granița de vest a României, apropierea de municipiul Arad, prezența magistralei de cale ferată ce face legătura cu Europa occidentală (gara Curtici a fost dată în folosință în anul 1921, odată cu crearea vamei), sunt principalele atuuri economice care fac din oraşul Curtici un pol de convergență economică.

Fostul CAP *Lumea Nouă* din Curtici de dinainte de 1989 s-a transformat în *Combinatul Agroindustrial Curtici* sub conducerea inteligentă a directorului Dimitrie Muscă. În prezent combinatul lucrează peste 7.500 de hectare de teren agricol. Alături de cereale şi produse agricole, la Curtici s-a investit foarte mult şi în creşterea animalelor. Carnea şi laptele obținute în fermele proprii sunt prelucrate în fabricile combinatului şi ajung la consumatori printr-o rețea proprie de magazine. După 1989 au luat ființă mai multe asociații agricole cu capital privat: Agroservice, Agrovest, S.C. AgroDon Prod S.R.L. S.C. Cazan, S.C. AgroȚucudean S.R.L. etc.

Din anul 2003 s-a introdus în Curtici rețeaua de gaz metan, iar în 2014 s-a început instalarea rețelei de canalizare, cu finanțare printr-un program european.

Folclor, tradiții, obiceiuri

Mobilierul caselor țărăneşti din Curtici era din lemn: paturi, masa (joasă, rotundă, cu 3 sau 4 picioare), scaunele (de obicei în număr de 4), blidarul

(dulăpior de obicei deschis, cu rafturi), colțarul (dulăpior aşezat în colțul camerei, având o secțiune triunghiulară), lada şi polița cu rafturi pe care se puneau sticlele cu gem şi compoturi. La începutul veacului al XX-lea au fost introduse băncile cu spătar (lavițele), dulapurile olteneşti (cu 2 uşi), paturile înalte (cu saltea şi plapumă), scaunele înalte cu spătar.

Țesăturile au reprezentat un domeniu în care s-a manifestat talentul țărăncilor din Curtici. De o mare bogăție şi varietate, țesăturile au dat viață interiorului caselor țărăneşti. În camera cea mai curată (sufragerie), conținând îndeosebi zestrea de țesături a fetelor de măritat, era un pat mare care cuprindea o dricală, o saltea, un cearşaf, 6 perne cu capetele decorate cu macrameuri, precum şi un țol colorat de lână. Pentru zilele de sărbătoare patul era acoperit cu un covor de lână împodobit cu nevedituri (poneavă aleasă). Lângă pat, pe perete, găsim *păretarul* sau *livicerul*, având un decor cu benzi colorate în alternanță. *Scoarțele* (*ponevile*), aşezate pe pat au la început o compoziție simplă, formată din motive geometrice (linii drepte, romburi, cruci, linii frânte). Motivul decorativ des întâlnit în Curtici este trandafirul, stilizat în diverse moduri. Culorile, obținute pe cale vegetală, sunt vii, în multe nuanțe, predominând rozul, portocaliul şi galbenul.

Portul popular din trecut este abandonat de generația tânără din oraşul Curtici. Pânzeturile, țesăturile şi hainele din comerț au luat de mult timp locul țesăturilor originale, populare. Elementul de bază al portului local este *cămaşa* sau *spătoiul*. Spătoiul femeilor curticene este confecționat fie din pânză de cânepă (cel pentru fiecare zi), fie din pânză de bumbac (pentru zilele de sărbătoare). Spătoiul femeiesc era bogat ornamentat cu multe cusături şi broderii cu fir de ață colorată, cu cruciulițe sau flori în culorile roz-mov, albastru deschis, bleumarin, asortate cu un riguros simț estetic. Cămaşa bărbătească era croită cu mâneca lungă, pe gât, şi cu deschizătura pe piept. Confecționarea cămăşilor bărbăteşti era o ocupație a nevestelor tinere.

Cârpa sau *baticul* femeilor era un element de îmbrăcăminte care realiza departajarea între femeile măritate şi cele nemăritate (care nu purtau batic). Cârpele erau confecționate din materiale cumpărate fie din piețe, fie din prăvălii, unele fiind numite *cârpe din janelie* (împodobite cu flori de pluş). Culorile baticurilor difereau în funcție de vârsta femeilor, cele tinere purtând culori deschise (bej, verde), iar cele în vârstă culori închise (maro, negru).

Poalele reprezentau un alt obiect de îmbrăcăminte specific femeiesc, fiind făcute din pânză de cânepă sau bumbac, lungi până la călcâie. Deasupra poalelor femeile curticene purtau întotdeauna rochii, confecționate din diverse materiale, încrețite şi prinse în guler. Rochiile de port erau făcute din materiale ieftine, în timp ce rochiile purtate în zilele de sărbătoare sau la nunți erau confecționate din stofă sau mătase.

Primăvara, *viziclul* sau *bluza* femeilor se purta peste spătoi. Vara, femeile purtau vizicluri din materiale subțiri, de satin sau de mătase, în culori vii.

Zobonul era obiectul de îmbrăcăminte purtat peste *viziclu*. Zoboanele erau lucrate de mână, cu fire de lână, fără mâneci. Erau împodobite cu dungi asortate (juri), iar pe margine erau ornamentate cu *bilți* (colțişori), culorile fiind diverse, în raport cu vârsta femeilor care le purtau.

Zadia sau *şorțul* se purta legată de mijloc, peste rochie. Culorile predominante ale zadiilor erau bleumarin, alb-negru, galben, maro închis, roz, albastru.

Vara, bărbații purtau pălărie (*clop*), de culoare neagră, cafenie sau gri, cu calota nu prea ridicată şi cu un bor potrivit. Iarna purtau căciulă de blană de oaie neagră sau brumărie (de astrahan).

Zobonul bărbătesc era confecționat din stofă neagră, groasă.

Izmenele erau purtate de bărbați atât vara cât şi iarna, materialul din care erau făcute diferind în funcție de anotimp.

Cojocul bărbaților era confecționat din piele de oaie, cu fața de stofă, şi se încheia în nasturi răsuciți, din piele.

Botezul religios al copiilor se făcea la o săptămână de la naştere, de naşii aleşi. Mama nu avea voie să iasă cu copilul afară din casă înainte de botez, pentru a nu fi legată de diavol.

Alaiul nunții se forma la casa *junelui* şi era condus de *grăitori* spre *nănaşi*, apoi spre casa miresei. 2-3 feciori *jucau steagul* în fața alaiului. Urmau 2 tineri cu lumânări. Unii nuntaşi se deghizau în *urâți,* personaje hâde, care provocau râsul invitaților şi speriau copiii. Uneori, la casa mirelui şi miresei se făceau farse şi glume.

Ceremonia înmormântării avea loc de obicei a treia zi după deces, iar convoiul funerar era format din preoți, dieci, prapori, corul şi *cocia morțească* urmată de familia mortului, de rude şi de cunoştințe.

Sport

Cel mai important rol în viața sportivă a localității îl are echipa de fotbal *Frontiera Curtici*, club înființat pe 12 octombrie 1929, din inițiativa câtorva mici meseriaşi şi funcționari ai Primăriei Curtici, în frunte cu primarul Pavel Ciupuligă. Echipa de fotbal a jucat cei mai mulți ani în campionatul județean şi în diviziile D şi C. În 1982 Frontiera Curtici a promovat în divizia C, cu antrenorul Gheorghe Damian. Echipa CS Frontiera Curtici joacă astăzi în Divizia D.

Şi la şcoală s-au obținut rezultate de excepție: Petru Grozav a fost vicecampion la aruncarea suliței (1973-1974), iar Traian Mocuța campion național la Crosul Tineretului în 1973.

Turism

Ştrandul cu apă termală este principalul punct de atracție turistică a oraşului în timpul verii, aici înregistrându-se de la un an la altul tot mai mulți turişti, atât pentru recreere cât şi pentru tratament. Ştrandul termal are o suprafață de peste 21.900 de mp şi o vechime de peste 30 de ani. Forajul a fost realizat la 1.300 de metri adâncime, iar apa geotermală posedă virtuți terapeutice, având o temperatură de 56 de grade. Apa geotermală este recomandată celor care suferă de reumatism cronic, artroze, inflamații cronice şi celor aflați în perioadele de recuperare post-traumatice. Ştrandul posedă o bază de recreere şi sport şi are în dotare 3 bazine: unu de 70 m^2 pentru tratamente, un bazin cu tobogan pentru copii şi un bazin de înot de mari dimensiuni. E dotat cu locuri de plajă, zonă verde, căsuțe şi unități de alimentație publică. În 1999 a fost modernizat, adăugându-i-se alei pavate, arbuşti şi o mică fântână arteziană.

Un alt obiectiv turistic este *castelul* din centrul oraşului, construit în 1769, care acum aparține Combinatului Agroindustrial Curtici condus de inginerul Dimitrie Muscă.

Monumente istorice care pot fi vizitate sunt *bisericile* – cea ortodoxă şi cea romano-catolică.

Aşezări dispărute

Cutoş **(Kutos);** ***Kethsopron.***

Kutos a fost mai populat şi apare mai des menţionat în documente (1437, 1441, 1477, 1478, 1484). Kutoş este revendicat în anul 1437 de familia nobiliară Herczeg. Acelaşi sat este consemnat în a doua jumătate a veacului al XV-lea într-un document care menţionează că Matia Corvin, regele Ungariei, (1458-1490), confiscă satul Cutoş nobilului Mihaly Keczer şi îl dă ca zălog lui Murany Var Andras. În 1479 regele Matia Corvin răscumpără o parte din satul Cutoş, şi în 1480 îl dăruieşte nobilului Matei Czeczey. O parte din sat ajunge în stăpânirea lui Imre Doczy în 1479. În anii 1481 şi 1488 sunt consemnaţi ca proprietari domeniali ai satului Cutoş Baranyi şi Kothe. În 1484 este pomenit un incident violent, probabil o răscoală a iobagilor din Cutoş, pe moşiile nobilului sârb Iacsici de la Iratoşul Mare şi Nădlac. Din porunca lui Matia Corvin, comitele Zărandului a făcut în anul 1485 o anchetă specială asupra acţiunilor ţărărăneşti din anul precedent. La sfârşitul veacului al XV-lea este semnalat un proces pentru posesiunea acestor domenii între familiile nobiliare Keczer şi Czeczey. Câştig de cauză a avut probabil familia Keczer, deoarece în anul 1520 se judecă pentru dreptul de proprietate asupra domeniului Ambrus Keczer şi Francisc Keczer. Satul Cutoş este menţionat în lucrarea *Hungaria,* scrisă de Nicolaus Olahus.

În 1552-1561 sunt înregistrate în satul Cutoş 16, respectiv 20 de sesii iobăgeşti, în posesia familiilor nobiliare Kekzer şi Balassa. În 1567 şi 1579 satul Cutoş era format din 20, respectiv 31 de familii. În 1609 satul Cutoş aparţinea domeniului nobiliar Balassa. În 1722 satul era depopulat, fiind pomenite 14 sesii părăsite. Între 1801 şi 1913 pusta *Kutas* este menţionată de câteva ori. Aşezarea mai exista încă la începutul secolului al XX-lea, fioind locuită de 640 de persoane.

Kethsopron a fost o localitate menţionată ca posesie în 1463, situată în apropiere de Curtici, spre graniţa actuală a României cu Ungaria. Azi nu mai există.

Bibliografie

Surse inedite

Arhivele Naţionale Istorice Centrale, Bucureşti, *fond 874, C.N.R. Arad*, dosar nr. 21/1918, f. 1.

***Serviciul Județean Alba al Arhivelor Naționale, Alba Iulia, fond *Vama Alba Iulia,* dosar nr. 27, f. 95.

***Serviciul Județean Arad al Arhivelor Naționale, *Arhiva Prefecturii*, *Acta Congregationum*, dosar 1037/1824.

***Serviciul Județean Arad al Arhivelor Naționale, fond *Prefectura Județului Arad. Acte administrative,* dosar nr. 302/1941, f. 123-144.

***Serviciul Județean Arad al Arhivelor Naționale, fond *Prefectura Județului Arad,* dosarele nr. 20/1924-1927; 22/1924; 31/1927; 40/1926 şi 50/1927.

***Serviciul Județean Arad al Arhivelor Naționale, *fond Prefectura Județului Arad*, dosar nr. 280, /1944, f. 2.

***Serviciul Județean Arad al Arhivelor Naționale, *Fond Prefectura Județului Arad*, cabinetul prefectului, dosar 174/1940, raportul pe luna octombrie.

***Serviciul Județean Arad al Arhivelor Naționale, fond *Prefectura Județului Arad. Actele subprefectului*, dosar nr. 154/1920/1923, f. 15-20.

***Serviciul Județean Arad al Arhivelor Naționale, fond *Prefectura Județului Arad, Serviciul administrativ,* dosar nr. 25/1930 f,. 23.

***Serviciul Județean Arad al Arhivelor Naționale, fond *Vama Curtici*, dosar nr. 6/1943-1944, f. 1-10; dosar nr. 6/1944; dosar nr. 2/1952, f. 13, f. 135; dosar nr. 4/1952, f. 84.

***Serviciul Județean Cluj al Arhivelor Naționale, fond *Poliția Turda*, dosar nr. 111/1940, f. 565.

***Serviciul Județean Timiş al Arhivelor Naționale, fond *Chestura Poliției Municipiului Timişoara,* dosar nr. 62/1948, f. 32.

Izvoare

Politica regimului Antonescu față de cultele neoprotestante. Documente, editor Viorel Achim, Editura Institutului Național pentru Studierea Holocaustului din România Elie Wiesel, Polirom, Bucureşti – Iaşi, 2013.

****Diplome privind istoria Comitatului Timiş şi a Oraşului Timişoara*, vol. II (1430-1470), culese de Pesty Frigyes, ediţe, note şi comentarii Livia Magina, Adrian Magina, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2014, pp. 354-355, doc. 306 (9 august 1463).

****Protocolul Congregațiilor Comitatului Arad din 29 octombrie 1744.*

Roz, Alexandru, *Consiliul Național Român Central şi Gărzile Naționale Române din Arad (1918). Acte şi documente*, vol. I, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1993.

Roz, Alexandru *Războiul neatârnării din 1877-1878. Acte şi documente arădene*, Editura Universității Vasile Goldiş, Arad, 1998.

****1918 la români. Documentele Unirii*, vol. VII-VIII, Bucureşti, 1989.

Lucrări speciale

Arbonie, Emil, *Avocații arădeni (1875-1989),* Editura Vasile Goldiş University Press, Arad, 2014.

Arbonie, Emil, *Călătoriile românilor. Realități transilvănene (1918-1948),* Editura Vasile Goldiş University Press, Arad, 2009.

Arbonie, Emil, *Avocații evrei arădeni și consecințele aplicării dispozițiilor privitoare la starea juridică a locuitorilor evrei din România (august 1940 – septembrie 1944),* în Doru Sinaci, Emil Arbonie (coord.), *Administrație românească arădeană. Studii şi comunicări din Banat-Crişana*, vol. VI, Editura Vasile Goldiş University Press, Arad, 2013.

Arbonie, Emil, *Colectivizarea autorității judecătorești arădene (1947*), în Doru Sinaci, Emil Arbonie (coord.), *Administrație românească arădeană. Studii şi comunicări,* vol. III, Editura Vasile Goldiş University Press, Arad, 2011.

Arbonie, Emil, *Consolidarea structurilor de ordine și siguranță publică ale statului național unitar român în județele transilvănene (1918-1924),* în Vasile Popeangă (coord.), *Pe drumul Marii Uniri*, Editura Vasile Golidș University Press, Arad, 2008.

Arbonie, Emil, *Întabularea dreptului de proprietate cu titlu de drept de împroprietărire al unor arădeni în baza Reformei agrare din anul 1921 (17 octombrie 1930. Partea I*), în Doru Sinaci, Emil Arbonie (coord.), *Administrație românească arădeană. Studii şi comunicări*, Editura Vasile Goldiş University Press, Arad, 2011.

Arbonie, Emil, *Organizarea și funcționarea autorităților de supraveghere și controlul trecerilor peste frontiera româno-ungară, parte integrantă a procesului de consolidare a statului naațional unitar român în zona arădeană (1919-1920),* în Doru Sinaci, Emil Arbonie (coord.), *Administrație românească arădeană. Studii și comunicări din Banat-Crișana,* vol. VII, Editura Vasile Goldiş University Press, Arad, 2013.

Arbonie, Emil, *Traficul de frontieră local în județul Arad (1920-1949),* în Ziridava, nr. XXIV, Arad, 2005.

Arbonie, Emil; Lucaciuc, Ştefan Ioan, *Separarea puterii judecătorești de administrația comitatensă arădeană*, în Doru Sinaci, Emil Arbonie (coord.), *Administrație românească arădeană. Studii şi comunicări*, vol. IV, Editura Vasile Goldiş University Press, Arad, 2012.

Ban, Livius, *Pelerini prin Valea Plângerii*, Editura Carmel Print, Arad, 2015.

Bel, Vasile; Ghioancă, Constantin, *Literatura baptistă de limbă română din perioada 1895-1990*, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2017.

Berenyi, Maria, *Portrete române din Ungaria – din viața și activitatea lui Mihai Brumar*, în Noi, 4 iunie 1993.

Bodea, Gheorghe I. *Avram Iancu și problema creării Daco-României*, în Crisia, IX, Oradea, 1979.

Bogdan, Doru, *Reforma agrară din 1921 în județul Arad, reflectată în fondul Serviciul Agricol al filialei Arhivelor Statului Arad*, în Ziridava, nr. VI, Arad, 1976.

Boia, Stelean Ioan, *Aradul interbelic. Administrație, societate și economie*, în Doru Sinaci, Emil Arbonie (coord.), *Administrație românească arădeană. Studii şi comunicări din Banat-Crişana,* vol. VII, Editura Vasile Goldiş University Press, Arad, 2013.

Boia, Stelean Ioan, *Fundația Emanuil Gozsdu,* Editura Vasile Goldiş University Press, Arad, 2006.

Botezan, Liviu, *Mişcările țărăneşti din satele arădene contra notarilor și primarilor în primăvara anului 1848, preludiu al evenimentelor din toamna anului 1918 care au facilitat Marea Unire*, în Ziridava, nr. XXIII, Arad, 2002.

Brădean, Gheorghe, *Evocare Mihai Brumar 1886-1915*, în Îndrumătorul Creştin Baptist, nr. 7-8, Bucureşti, 1977.

Bulboacă, Sorin, *Curticiul în lupta pentru Marea Unire*, în ****1918-1998. Aradul şi Marea Unire*, coord. Alexandru Roz, Editura Universității Vasile Goldiş, Arad, 1999, pp. 192-195.

Bunaciu, Ioan, *Istoria Bisericilor Baptiste din România*, Editura Făclia, Oradea, 2006.

****Curtici – album monografic* (editor Ion Matiuț), Editura Mirador, Arad, 2016.

Ciuhandu, Gheorghe, *Românii din Câmpia Aradului de acum două veacuri, cu un excurs istoric până la 1752 și însemnări istorice politice ulterioare*, ediție îngrijită de Constantin Jinga şi Remus Feraru, cuvânt înainte de Remus Feraru, bibliografie şi cronologie de Constantin Jinga, Editura Marineasa, Timişoara, 2005.

Demşea, Dan, *Istoricul Camerei de Comerţ, Industrie şi Agricultură a Județului Arad*, în Adrian Nițu (coord.), *Arad. Economie şi societate*, ediția a II-a, vol. II, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2017.

Demşea, Dan, *Un istoric al parcurilor şi grădinilor decorative din teritoriul Județului Arad (secolele XVIII-XX). Obiectivele din afara oraşului Arad,* în Ziridava, nr. XXIII, Arad, 2002.

Dronca, Lucian, *Activitatea Băncii Victoria din Arad (1887-1918),* în Banatica, nr. 14, Reşița, 1996.

Faur, Vasile, *Țara Zărandului. Conscripții. Cronică. Documente. Imagini*, ediția a II-a, revăzută şi adăugită, Editura Gutenberg Univers, Arad, 2016.

Feneşan, Cristina, *Vilayetul Timişoara (1552-1716),* Editura Ariergarda, Timişoara, 2014.

Găvănescu, Eduard, *Mărturisiri româneşti din Eparhia Aradului în veacul al XVIII-lea*, Editura Diecezana, Arad, 1940.

Greffner, Otto, *Mişcări cu caracter social-agrar în fostul Comitat Arad la sfârşitul secolului al XIX-lea*, în Ziridava, nr. II, Arad, 1968.

Hațegan, Ioan; Bulboacă, Sorin; Mureşan, Augustin, *Economie şi societate arădeană în Evul Mediu şi epoca premodernă (sec. VIII-XVIII),* în Adrian Nițu (coord.), *Arad. Economie şi sociatate,* ediția a II-a, vol. I, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2017.

Hügel, Peter, *Societatea arădeană în perioada de la preistorie la secolul IX*, în Adrian Nițu coord.), *Arad. Economie şi societate*, vol. I, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2017.

Ienăşescu, Lucian, *Acțiuni de culturalizare desfăşurate de cercurile Sfântul Gheorghe din Județul Arad în perioada interbelică*, în Doru Sinaci, Emil Arbonie (coord.), *Administrație românească arădeană. Studii şi comunicări din Banat-Crişana*, vol. VI, Editura Vasile Goldiş University Press, Arad, 2013.

Ienăşescu, Lucian, *Aşezăminte culturale rurale din intrebelicul arădean*, în Doru Sinaci, Emil Arbonie (coord.), *Administrație românească arădeană. Studii şi comunicări*, vol. I, Editura Vasile Goldiş University Press, Arad, 2010.

Ienăşescu, Lucian, *De la condiția de aliat la armată de ocupație. Din seria abuzurilor comise de trupele sovietice pe teritoriul Județului Arad (septembrie-decembrie 1944),* în Doru

Sinaci, Emil Arbonie (coord.), *Administrație românească arădeană. Studii și comunicări*, vol. II, Editura Vasile Goldiş University Press, Arad, 2011.

Iovănaş, Ion. I. *Pe firul vieții cu arbori genealogici*, Arad, 2009.

Jurcoi, Emanuel, *Granițele timpului. Un istoric al Bisericii Creştine Baptiste din Curtici de la începuturi până în 1944, f. l.* 2017.

Kiss, Vasile, *Istoricul Bisericii Creştine Baptiste din Curtici* – mss.

Kovách, Geza, *Țărănimea arădeană în perioada reglementării urbariale din 1771-1786*, în Ziridava, VIII, Arad, 1977.

Lazarovici, Gheorghe, *Noi descoperiri Bodrogkeresztur în Banat*, în Banatica, nr. 8, Reşița, 1985.

Manea, George, *Activitatea Consiliilor Naționale Române şi a Gărzilor Naționale Române din Județul Arad*, în Ziridava, nr. VIII, Arad, 1977.

Meszar, Marius Răzvan, *Agricultura Județului Arad în perioada interbelică (1918-1941),* în Adrian Nițu (coord.), *Arad. Economie şi societate*, ediția a II-a, vol. II, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2017.

Mocuța, Gheorghe, *Şcoala curticeană de-a lungul vremii*, mss.

Munteanu, Ioan, *Structura proprietății agrare din Județul Arad în perioada interbelică*, în Ziridava, nr. X, Arad, 1978.

Nagy, Ioan; Paşcalău, Maria; Hațegan, Romulus (coord.)*, Studii şi cercetări monografice: Curtici, vatră din câmpie*, Editura Mirador, Arad, 2000.

Nițu, Adrian, *Aspecte ale dezvoltării economice a Aradului în contextul economiei socialiste din România*, în Adrian Nițu (coord.), *Arad. Economie şi societate*, ediția a II-a, vol. III, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2017.

Nițu, Adrian, *Mediul financiar-bancar arădan în secolul al XIX-lea şi prima jumătate a secolului XX*, în Adrian Nițu (coord.), *Arad. Economie şi societate*, ediția a II-a, vol. II, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2017.

Nițu, Adrian, *Societatea industrială arădeană în secolul al XIX-lea, început de secol XX şi perioada interbelică*, în Adrian Nițu (coord.), *Arad. Economie şi societate*, ediția a II-a, vol. II, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2017.

Pachița, Mirela, *Aspecte privind evoluția bolilor infecțioase şi epidemiilor din Județul Arad în perioada interbelică,* în Doru Sinaci, Emil Arbonie (coord.), *Administrație românească arădeană. Studii şi comunicări din Banat-Crişana,* vol. IX, Editura Vasile Goldiş University Press, Arad, 2014.

Pascu, Ştefan, *Făurirea statului național unitar român*, vol. I, Bucureşti, 1983.

Pădurean, Corneliu, *Organizarea administrativ-teritorială şi populația Comitatului /Județului Arad din secolul al XIX-lea până la mijlocul secolului al XX-lea,* în Adrian Nițu (coord.), *Arad. Economie şi societate*, vol. I. ediția a II-a, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2017.

Pârvan, Vasile, *Dacia*, Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1967.

Petraş, Lucian; Petraş, Maria; Truță, Horia*, Administrația Comitatului şi Județului Arad de la sfârșitul secolului XIX și până în 1945*, în în Adrian Nițu (coord.), *Arad. Economie şi societate*, vol. I, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2017.

Popeangă, Vasile, *Aradul în perioada dualismului*, în *** *Aradul. Permanență în istoria patriei*, Arad, 1978.

Popovici, Alexa, *Istoria baptiştilor din România, 1856-1989*, ediție revizuită, Editura Făclia, Oradea, 2007.

Roz, Alexandru, *Aradul – Cetatea Marii Uniri*, Editura Mirton, Timişoara, 1993.

Roz, Alexandru, *Aradul în timpul Primului Război Mondial*, în Ziridava, nr. X, Arad, 1978.

Sava, Victor, *Restituiri arheologice. Un topor de cupru din colecția dr. Kasa Antal (Dorobanți, Jud. Arad),* în Banatica, nr. 20/1, Reşița, 2010.

Silveşan, Marius, *Bisericile Creştine Baptiste din România între persecuție, acomodare şi rezistență (1948-1965),* Editura Cetatea de Scaun, Târgovişte, 2012.

Stoica, Cristian, *Activitatea bancară în perioada 1945-1989 în Arad*, în Adrian Nițu (coord.), *Arad. Economie şi societate*, ediția a II-a, vol. III, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj- Napoca, 2017.

Vesa, Pavel, *Biserici de lemn de odinioară din Județul Arad*, Editura Gutenberg, Arad, 1997.